

Petru Creția. O incursiune în testamentul unui eminescolog

Mircea A. DIACONU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

mircea.a.diaconu@gmail.com

Abstract: The present study is an analysis of Petru Creția's book, *The Will of an Eminescu Specialist*, seen not only as a huge poem on moral themes, concerning the Romanians' identity, their „diseases”, the solutions for curing them but also as a pleading for a new edition of Eminescu's poems, thus, for a new Eminescu and – last but not least – as a self portrait. A classical, solar figure, Petru Creția lives ideas in an intensive way, taking part in debates which involve reason in all its fervour. As per Eminescu, the classical dissociation *anthumous/posthumous* works is not legitimate, since Eminescu can be considered, by his way of writing, a modern devoured by creation, in a continual search for sense.

Key-words: *Petru Creția, Eminescu, anthumous/posthumous.*

Premisa de la care pornește intervenția de față e următoarea: carte de căpătâi, esențială pentru cultura română și neamul românesc, posibil manual de vindecare pentru un neam care, în termeni eminescieni vorbind, pare să se disprețuiască pe sine, *Testamentul unui eminescolog* este o carte ignorată tocmai în sensul ei major: cine poate accepta o judecată, chiar dacă dreaptă, dar atât de aspră? În plus, cine poate accepta o schimbare, fie și raportabilă la un ideal, care să-i anuleze rațiunea de a fi? Și dacă acest sens va fi fost sesizat, a fost plasat, în mod deliberat sau instinctiv, într-o zonă contextuală și periferică. În fapt, o carte despre moștenirea eminesciană și despre experiența de cercetare a unui eminescolog, dar mai ales despre identitatea românească, despre, cu un cuvânt care poate părea prea tare, bolile acestui neam și speranțele lui de vindecare. Într-un interviu publicat postum, Petru Creția precizează: „E o carte scrisă cu o ușoară tristețe și cu nu puțină lipsă de nădejde, pentru că, dacă vă uitați mai bine, pe câmpul cercetătorilor eminescologi, veți vedea că nu mai sunt oameni. Gândiți-vă, numiți-mi un eminescolog!” [Creția, 2009: 19]. Dar lipsa de nădejde parcă privește poporul român în devenirea sa.

În ce mă privește, am recitit-o atât pentru ideile ei – 1. referitoare la Eminescu (cine este el cu adevărat și cum ar trebui să arate o nouă ediție a operei sale poetice), 2. referitoare la identitatea românească (care sunt bolile de care românii suferă și cum s-ar putea vindeca), 3. referitoare la Petru Creția însuși (căci la mijloc e și un autoportret). În plus, este în joc un tip de trăire: emoția rară pe care ți-o provoacă întâlnirea cu ideile tari, cu spiritele alese, cu piscurile, de unde durerile trec în zona sublimului. În fond, citești cartea aceasta, în ansamblul ei – cu toată argumentația strânsă, cu proiectele gândite riguros și în detaliu, cu contrapunctele ei tematice și problematizante, cu o gradație care construiește

sucesive câmpuri de tensiune – ca pe un poem, un poem despre Eminescu și eminescologie, despre noi deopotrivă, un poem pe teme morale. Pe lângă ansamblul propriu-zis, care trebuie văzut în acești termeni, secvențe izolate, și nu puține, pot fi citite ca veritabile poeme etice. Și nu pot să nu-mi amintesc aici de Paul Valéry, cu disocierea pe care o face el între proză și poezie. Pentru el, proza este ceea ce poate fi rezumat. Neputând fi rezumată, poezia nu există decât *in act*, ca facere, ca repetare a facerii, exclusiv într-o anumite formă care e sens. În cazul nostru, sigur că textul se poate rezuma, putem încerca să descifrăm desenul din covor – sub diferitele lui aspecte ideatice –, finalmente chiar vom putea propune o interpretare; dar în toate aceste cazuri vom rata ceva esențial din spunerea lui Petru Creția: patosul și vibrația angajării, fervoarea tăioasă care se stinge în durerea unei speranțe bătute de deșertăciune.

Iată câteva astfel de poeme, prin intermediul cărora pătrundem, de fapt, și în problematica gândirii lui Petru Creția, în tensiunea opțiunilor lui mutate în sensibilitate.

Așadar, să cităm:

„Exegeza eminesciană are nevoie/ de multe lucruri/ de la care unul nu poate veni/ decât de la Domnul:/ o minte strălucită,/ pe măsura globală a timpurilor noi,/ atotștiutoare și adânc iubitoare/ de adevăr și de seninătatea adevărului,/ cineva genial/ care să ne spună despre Eminescu/ ceva încă nespus și mirific./ Și rostit/ totuși/ cu un glas normal./ Numai că Domnul/ dă când voiește el/ și îi plac muncile pregătitoare,/ hărnicia probă,/ lămurirea amănuntelor,/ dizolvarea preconceptelor./ Îi place funcționarea normală/ a unei culturi” [Creția, 2009: 218].

Sau:

„Fiind făcuți,/ ca oameni,/ dintr-un amestec heteroclit de elemente,/ fragil și labil,/ avem cu toții/ o înclinare/ spre facilitate și delăsare./ Or,/ acum, mâine, cândva,/ date fiind stările de lucruri,/ ceva din noi trebuie să se redestepte/ pentru asprime și/ pentru asceză,/ în primul rând pentru asprimea și asceza intelectului./ Este bine/ să ne deprindem măcar/ cu visul că,/ la un moment dat,/ minților noastre/ încă puternice și tinere,/ li se va face dor/ de înălțimile cu aer tare/ al marii și asprei culturi./ Că vom putea străbate/ dincolo de aparență/ (și dincolo de mirajul judecăților gata făcute),/ că vom avea puterea/ să conceptualizăm ceea ce pare/ iremediabil/ divers și ireductibil la concept,/ că vom ajunge/ la adâncimea autentică/ la care se prefac cei care,/ abisali,/ se prefac că au ajuns la ea./ Zelatorii de toate hramurile/ ai falsei adâncimi./ Este deci/ în ordinea firească a intelectului/ limpezirea și decantarea,/ o anumite propensiune către/ abstragere și abstracțiune,/ către severitatea absolută a gândului/ față de ce îi stă dinainte,/ peștri și amorf./ Și față de propriul său demers” [Creția, 2009: 262]

Iar mai târziu:

„Nu doar carnea e slabă în noi./ Dar nu veți găsi niciodată/ o bucurie mai trainică/ decât aceea/ care derivă dintr-o relație corectă/ a intelectului cu lumea/ și a voinței cu scopul pe care,/ liberi,/ vi l-ați propus și/ pentru care,/ voi cei chemați,/ voi cei aleși,/ v-ați născut” [Creția, 2009: 262]

Petru Creția a publicat câteva volume de versuri; mi se pare însă că marea lui poezie aici, în aceste secvențe trebuie căutată: poezie de suflu antic, lamentație tragică, vaiet și tânguire, pe un fond de ardență, care implică deopotrivă imprecizia și durerea. De altfel, el însuși spune într-un loc: „Nu pot încheia acest capitol asupra dificultăților de a accede la o

nouă ediție științifică a operei literare a lui Eminescu fără o scurtă elegie.” [Creția, 1998: 41] Altundeva, își reproșează că s-a lăsat „târât de un ritoricesc avânt” [Creția, 1998: 218]. În fapt, dincolo de elegiile care apar ici-acolo, volumul în ansamblul lui e asemenea unui poem, tulburător, sublim deopotrivă, pentru că angajează tragicul, poem despre neșansă, fatalitate, despre exemplaritatea unei experiențe individuale și despre pierderea ei în nisipul timpului.

Să revenim, însă: la un prim nivel, *Testamentul unui eminescolog* este o carte despre Eminescu. Din acest punct de vedere, propunerea lui Petru Creția pentru o nouă ediție e suficient de elocventă spre a defini o nouă paradigmă: schița noii ediții, atât cât este ea dublată de exegeză, e suficientă pentru a proiecta un *alt*, un *nou* Eminescu, diferit de cel propus de Maiorescu, de G. Călinescu ori de I. Negoieșcu. Cum este acest alt Eminescu e o discuție pe care eventual o vom schița aici. Dar, dincolo de obiectul acesta al cărții – care vizează o nouă ediție și, prin deducție, un nou Eminescu –, există un mesaj subteran, care privește un orizont mai larg, al nemulțumirii, întărit de firul alb, întrezărit totuși, al unei salvări. Că este așa o spune Petru Creția încă din primul paragraf al cărții. Precizând că în 1994, odată cu apariția ultimului volum din ediția începută de Perpessicius, s-a încheiat „o etapă decisivă din istoria, lungă și sinuoasă, a publicării scrierilor eminesciene”, Petru Creția conchide: „Totuși, el a trecut ca un moment literar între altele, cu micile liturghii de rigoare, fără să prilejuiască însă, cum s-ar fi convenit, un examen de conștiință al întregii culturi românești și încercarea de a desluși niște semnificații care o privesc și o definesc ca întreg. Acesta este *încă* (s.n.) un lucru pe care vreau să-l dovedesc în scrierea de față.” [Creția, 1998: 5] Așadar, iată din start trimiterea la un subtext, la un fundal pe care se plasează discuția, riguros tehnică nu o dată, despre Eminescu și despre editarea operei sale poetice. Iar acest discurs de fundal implică într-un mod decis precaritățile culturii române, ale lumii românești în ansamblul ei. Este aici, în această carte, și *examenul de conștiință* al întregii culturi românești, și *încercarea de a desluși niște semnificații* care o privesc și o definesc ca întreg.

Prin urmare, nu e lipsit de sens să invocăm, pe de o parte, bolile românilor, complexele noastre, o anume fatalitate chiar și, pe de altă parte, mijloacele de a transforma totul într-o cultură vie. Astfel, *Testamentul* este un diagnostic sever și, deopotrivă, un manual de salvare. Asupra acestui mesaj doresc să discut mai întâi în paginile de față. Și, dacă sensul acesta e ignorat – din nefericire, nici mesajul referitor la Eminescu nu a produs mutații în reprezentarea lui Eminescu și nu a intrat, ca ipoteză măcar, în conștiința publică, în ceea ce Eco numește enciclopedie – , e aceasta o dovadă în plus că bolile, complexele, carențele noastre fatale sunt încă vii, în vreme ce cultura însăși e închisă, deci moartă. Personalitățile noastre continuă să se miște în continuare, confortabil și comod, în inerții, suficiență și narcisism. Or, *Testamentul unui eminescolog* e un manual care tratează chiar tema conștiinței de sine a culturii române; vorbind despre „cum se primenește o cultură”, Petru Creția militează pentru „o cultură vie”, pentru „funcționarea ei normală”. Și oferă o lecție și în acest sens.

Care sunt bolile pe care, pe ton de lamentație, de tânguire aproape biblică, Petru Creția le are în vedere? El constată că „peste tot ce înseamnă studii eminesciene s-a întins pustiul.” [Creția, 1998: 5] și că „întreaga istorie pe care o avem de povestit, istoria acestui veac de editare a poeziilor lui Eminescu, este sever grevată fie de prejudecăți, fie de neverosimile comodități (...). Pentru a nu mai spune câte s-au săvârșit în acest «veac Eminescu» din simplă (chiar dacă nu întotdeauna inocentă) nepricepere, din lipsă de înzestrările sau chiar de cunoștințele necesare.” [Creția, 1998: 172]

Prima cauză a acestei situații e identificată de Petru Creția în admirația care anihilează spiritul critic: „Nimeni n-a declarat nimic și nimeni n-a întrebat nimic. Eminescu

a devenit obiectul unui cult, cu dogmele de rigoare, cu o martirologie, cu ritualuri și ceremonii fixate deja de o tradiție încremenită în *înfricoșătoarea ei vacuitate*.” [Creția, 1998: 6] În discuție este nu doar cultul fals pentru Eminescu, ci și cel pentru proiectul Perpessicius. L-a mai analizat cineva, i-a studiat cineva în adâncime rațiunea, a mai confruntat cineva cu acuitate manuscrisele, l-a însoțit cineva exegetic pe Perpessicius pentru a-i înțelege opțiunile, soluțiile, dificultățile? Or, fatala „delăsarea spre mit” acoperă, de fapt, la nivelul autorităților celor mai înalte, neputința sau dezinteresul, superficialitatea și aroganța: „S-a întâmplat ceva caracteristic pentru modul de funcționare a mentalităților de la noi: minunata ediție care este, și ale cărei merite le-am enumerat (și încă nu exhaustiv), s-a transformat într-un mit. Și aceasta cu precădere în mintea celor care n-au avut prilejul, nu zic să refacă drumul lui Perpessicius, dar măcar să știe folosi cum se cuvine ediția lui, lucru nu lipsit de dificultăți intrinsece demersului adoptat de el. Astfel că la noi, cum se întâmplă prea adesea, prestigiul unei izbânde istorice tinde să blocheze orice demers ulterior, fără a ține socotală nici la înnoirile sau perspectivele noi pe care le aduce timpul, nici de inerentul mai bine pe care îl presupune orice bine și orice excelență. Fără a mai pune la socotală groaza tuturor incompetențelor, a mediocrităților, a veleităților că demersul critic și relativizarea vechilor reușite ar putea deschide calea unor oameni noi, dotați cu înzestrări ce lor le lipsesc. Ca și când o cultură vie, pe indiferent care dintre direcțiile ei, ar trebui să se oprească la ultimul reprezentant ilustru al ei pe linia respectivă. Idee totodată teribilă și ilară, care, sub ochii noștri, a dat roade nefaste și le mai dă încă: prohibiția, uneori destul de brutală, de a pune în discuție rezultatele activității marelui editor, în virtutea unei sacralizări nostalgice și ignare.” [Creția, 1998: 11-12] Dacă delăsarea spre mit înseamnă admirație oarbă, lipsă a spiritului critic, vacuitate intelectuală, ei i se asociază prestigiul care, din „neinformată pietate”, blochează, și chiar „obscura rezistență la mișcarea înainte a culturii.” [Creția, 1998: 26]

Aș propune aici o paranteză, referitoare la atitudinea față de precursori. Petru Creția subscrisse cuvintelor scrise de Perpessicius, care luase decizia de a nu-și denigra precursorii. Și citează din el. Spusese Perpessicius: „Introducerea aceasta nu urmărește să adauge încă o lamentație la corul tânguirilor ce s-a intensificat de la o ediție la alta. Cu rare excepții, fiecare nou editor a găsit cu cale să arunce o piatră în grădina antecesorului, pentru ca, mai ferit, să-și impună roadele micii sale ferme. Străvechea imagine a cursierilor luminii nicăieri n-a fost mai puțin invocată ca pe acest stadion, vast de peste jumătate de veac, al edițiilor din poeziile lui Eminescu. Și nu rareori, preluând falca din mâna alergătorului, urmașul avea grijă să-i aplice, în loc de mulțămă, o lovitură de grație. Căi de poștă ce răzbiseră prin gloduri și hopuri până la stația din urmă se cuvenea nu numai schimbați, dar și omorâți.” [Perpessicius, apud Creția, 1998: 40] Poziția lui Perpessicius e indubitabilă și Petru Creția nu rezistă plăcerii, cinic-jucașe de altfel, de a preciza, riguros, că, totuși, Perpessicius l-a invocat pe Constantin Botez de 121 de ori, pe D.R.Mazilu, de 45, în contexte nefavorabile. Nu asta își propune el – căci critica precursorilor are un alt rol. Și mai e un exemplu interesant. Vorbind despre lecțiuni greșite („O listă a unor astfel de erori, de la primele poezii trimise de Eminescu la reviste până în zilele noastre, ar umple un mic volum.” – [Creția, 1998: 39]), amintește că în poemele publicate de el în *Manuscriptum* (în celebrul nr. 1 din 1991) s-au strecurat câteva greșeli. Pe unele i le-a semnalat George Munteanu, pe altele, Ion Roșu. Întrebându-l pe acesta din urmă de ce nu face publice corecturile, el i-ar fi spus că „nimeni nu va ști niciodată multele sute de cazuri în care textul eminescian a avut de câștigat de pe urma activității mele, dar că două-trei asemenea observații ajung să compromită un om. Și chiar așa și este, căci lumea la asta caută”,

comentează Petru Creția; în locul discreției, generozității, dăruirii față de Eminescu, unii își fac din micile lor intervenții „mândria unei vieți” [Creția, 1998: 40].

Să revenim, însă: invocând ipoteticele reproșuri referitoare la atitudinea lui față de Perpessicius – căci, într-o analiză sagace, inventariază, analizează și judecă erorile pe care se întemeiază ediția lui –, Petru Creția precizează: „Dacă m-am hotărât să fac observațiile și rezervele de cuvîntă, n-am făcut-o pentru a-l coborî pe Perpessicius, pentru care venerația mea este cu atât mai întemeiată cu cât este rezultatul unei îndelungate și adâncite folosiri a ediției sale, ci pentru a deschide drumul mai departe al culturii române în acest domeniu, drum pe care îl blochează acei admiratori necritici ai marelui editor care dețin poziții de decizie și sunt ei înșiși reflexul unei mentalități foarte răspândite, idolatră și obstrucționistă. Nu pe Perpessicius l-am criticat, ci inerția, lipsa de bună judecată și pasionalitățile inferioare ale tuturor celor ce nu înțeleg cum se primenește o cultură.” [Creția, 1998: 41] Da, Perpessicius „a împietat în câteva rânduri asupra postumelor”, ca urmare a unei „anumite prejudecăți estetizante” [Creția, 1998: 17], a făcut și alte erori, detaliate aici; dar constatarea lor nu este o contestare a lui Perpessicius, venerat, de fapt, ci o judecată care favorizează schimbarea de perspectivă. Or, cultura română pare afectată, spune Petru Creția, de aceste boli, complementare și extreme – distrugerea precursorilor și obstrucționarea continuatorilor –, care capătă forma unor meschine oportuniste, când nu ascund vanitatea și narcisismul. În locul lor, Petru Creția propune „funcționarea normală a unei culturi”, ceea ce înseamnă și supunerea la obiect, atenuarea narcisismului, a subiectivității bolnăvicioase, împoțonarea cu reușitele altora.

Or, încheierea ediției Perpessicius ar fi fost, spune Petru Creția, un bun prilej pentru examenul de conștiință al culturii române. Ce-i drept, i se poate reproșa o eroare de situație: Dacă n-am ține cont de regimul politic, acest posibil examen ni se pare pare, paradoxal, mai greu de făcut la încheierea ediției Perpessicius (în 1994), decât după încheierea editării creației poetice, în 1958. Căci, cu odiseea publicării publicisticii politice a lui Eminescu, finalizarea ediției a mutat discuția dinspre poezie spre ideologie și spre politică. E elocventă aici povestea eminesciană a lui Negoșescu: dacă în vremuri de realism socialist și de tortură și închisoare politică scrie celebra sa carte despre plutonicul Eminescu, în '90, în libertate și din exil, ia în discuție orientarea sa ideologică. Pe de altă parte, câți cititori rafinați de poezie are cultura română? Câți inși în stare să-l înțeleagă și, asemenea lui Petru Creția, să vibreze la creația eminesciană? Cum ar fi putut fi pusă cultura română în situația de a se regândi pe sine prin poezia eminesciană când atât de puțini pun corect problema lirismului său – iar ei, cei puțini, sunt ultimii care să aibă nevoie de acest examen? Nu-i vorbă, sunt și huliți. Tocmai de aceea, Petru Creția militează – el, rafinatul atras de liricul pur – pentru recunoașterea lui Eminescu ca poet, ca mare poet, ca poet devorat de febrilitatea scrisului, hrănindu-se din scris. Aici este de căutat acel nou Eminescu pe care Petru Creția îl propune. De aceea precizează într-un loc, făcând o disociere esențială „Opera lui Eminescu are o latură profund lirică care rămâne mai mult sau mai puțin ascunsă – în afară de lirica de dragoste – și o parte care este retorică pură, este jurnalistică pusă în versuri. [...] *Scrisoarea III* este un articol de jurnal versificat în mod genial, fără nici o îndoială. Așa cum și o parte din poeziile de dragoste sunt manifeste de gelozie. Partea lirică pură, cu care am avut îndelung contact și care m-a și legat de Eminescu, este încă mai presus decât orice act liric care s-a săvârșit în lirica românească, dar stă ascunsă prin colțuri, pierdută prin notițe fugare, needitată ca lumea.” [Creția, 2009: 19] Altundeva, o poemă „suferă de o relativă lipsă de decantare poetică, este prea directă, prea frustă ca sentiment și, în ciuda unor versuri bine structurate, este mai mult un document de viață.” [Creția, 1991: 14] De altfel, Petru Creția emite ipoteza – perfect

plauzibilă – că, din cauze similare, finalul din *Luceafărul* stârnea nemulțumirea lui Eminescu. Citim și, deși pare severă, judecata se bazează pe argumentele cu care Creția își fundamentează întreaga viziune asupra mării poezii eminesciene: „Poezia *Luceafărul*, rămânând expresia cea mai elaborată a inaccesibilității și a incompatibilității, este dublu adulterată de resentimente exterioare ei și de confuzia dintre geniu și entitățile eterne. Instalarea poemului în idee este hibridă.” [Creția, apud Eminescu, 1994: 39] Astfel, întreaga constelație a *Luceafărului* ar sta sub semnul decantării poeziei „de reziduuri impure și vindicative, de răbufnirile nemijlocite ale vieții și ale clipei.” [Eminescu, 1994: 39] și tocmai de aceea, în vreme ce publicistica e tot mai vehementă și culminează, în fond, cu poezia *Doină*, „lirica lui, toată de dragoste pierdută dar vie mereu în umbra morții, devine tot mai mult o muzică senin-amară a sinelui adânc, un descântec tot mai pur al întregii dureri dintre pământ și cer.” [Creția, apud Eminescu, 1994: 39] Și aici mai intervine o problemă majoră: textul în sine nu trebuie citit izolat, fără o cunoaștere a fervorii care a dus la modificările petrecute în timp. De fapt, chiar această fervoare, această coborâre în procesul creației, ba chiar refacerea procesului în sine dă seama despre creația eminesciană și despre Eminescu: „A citi cele câteva zeci de file pe care s-a așternut cea mai intensă ardere a poeziei românești și a le citi cu gândul la mișcarea lor interioară, făcută cum este din proliferări inepuizabile și din austere sacrificii, din ecouri și din reflexe care vin și trec într-o perindare neostenită, înseamnă, dacă stăruim îndeajuns, a accede la lumea însăși a poeziei ca tristețe cosmică și ca sărbătoare a verbului. O lume devenită cântec în sine, lui singur dezlegare și lege, într-un freamăt infinit [...]” [Creția, apud Eminescu, 1994: 43] – și textul continuă în felul acesta, ultimă frază de prezentare a *Luceafărului*, text apoteotic, asemenea celui cu care Călinescu își încheie *Viața lui Eminescu*, dar la polul opus ideologiei acestuia. De altfel, cuvinte cu care se încheie și prezentarea noilor poeme din *Manuscriptum* [Creția, 1991: 21].

Tocmai de aceea, Petru Creția luptă contra bolii de a-l înștrăina pe Eminescu de el însuși, contra discursului „cel mai sonor și totodată cel mai vid”, contra forțării faptelor în direcția erudiției, sistematicii, a omului total, complet, a specialistului în tot felul de domenii etc., etc.: „Știu că răul provine din faptul, de altfel universal, că e mai ușor să produci teoreze decât să dai seama de liricitatea unui text. Dar acest rău trebuie cumva moderat.” [Creția, 1998: 219] Și sunt invocați aici, cu imaginile lor orgolioase care alienează, Constantin Noica, Constantin Barbu, Svetlana Paleologu-Matta. Împotriva direcțiilor atât de populare, de fapt, și la îndemână, de a-l transforma pe Eminescu în legitimatorul propriilor noastre idei, politice, sociale, economice, într-o exemplaritate care e irelevantă, el vrea să-l relegețimeze pe marele poet liric. Exemplaritatea care ar trebui să conțenească ține de experiența scrisului ca act asumat și fatal, devorator, ca act de limbaj care topește în el ființa. Și ea ar trebui să conducă și spre cunoașterea atentă și luminată a ultimilor ani din existența poetului: „Vorbind de biografie, m-am gândit acum câțiva ani, într-un stil de glacială obiectivitate, la povestea ultimilor ani ai lui Eminescu, întemeindu-mă pe maximul posibil de documentație și arătând în cel mai mic amănunt tot ce s-a petrecut cu el, în el și în preajma lui. Aș fi început de pe la începutul lui 1882, când dădea deja semne de zdruncinare și aș fi dus-o până la capăt. Fără tânguiri, fără recriminări, fără dubioase prejudecăți, fără falsificări și perspective, ca un martor nevăzut și atotprezent. Este ceva adânc de aflat din istoria acestor ani, despre Eminescu, despre noi, despre zei” [Creția, 1998: 213]. Este la mijloc și o fatalitate. Invocând cele câteva cărți, puține, care au ca obiect biografia poetului [Creția 1998: 212], Petru Creția amintește volumul lui Ion Roșu, mort însă atât de devreme (ignorant de critică, de dicționare etc.) – care gândise un proiect din care urmau să mai apară încă cinci volume. „Și nici nu vor mai apărea, se lamentează

Creția, pentru că Ion Roșu, încă tânăr, ne-a părăsit pe veci. Anatema neîmplinirii pe care cine știe ce străbuni supărați o vor fi aruncat asupra neamului nostru.” [Creția, 1998: 212]

Neiertător cu alții, cu timpul, cu sine chiar, Creția e un optimist – poate chiar un utopic. El speră că „vremea patimilor tribale va trece, și atunci ne vom găsi cu toții, cu luciditate, locul și rolul.” [Creția, 1998: 217] Și aici se deschide o altă discuție, referitoare la complexele noastre – de provinciali –, care implică și contexte mai largi; printre ele, conceptul de *literatura universală*. Citim în Petru Creția: „Ce aș vrea să spun cu oarecare stăruință e că încercarea de a-l face cunoscut pe Eminescu peste hotarele limbii sale este o himeră. A ajuns să-mi fie silă de cuvântul și de conceptul de universalitate atunci când e vorba de literatura românească. Uite, așa au vrut zeii, să nu fim «universalii» nici cât albanezii (și spun «albanez» cu tot respectul, dar mă refer la o țară mică și cu o istorie tare chinuită). Lucrul trebuie gândit în adâncimea lui și explicat cu deplină seninătate și fără deșarte trufii care ne macină și ne fac ridicoli. Dacă nu în ochii altora, care ne ignoră de parcă nici n-am fi, în ochii noștri de provinciali veleitari.” [Creția, 1998: 217] E aici un aer de fatalitate și o durere profundă: „Nu știu cât va mai dura, dar se va pune capăt spiritului parohial și imposturii, megalomaniei și urechismului, provincialismului în general, rele care, printre altele, ne macină din adânc. Până n-o să ne lămurim cu noi înșine, și suntem departe de asta, nu vom lămuri pe nimeni. Vă dați seama cât de emoționantă ar fi o istorie *adevărată* a României, a culturii ei, a rățăcirilor și patimilor ei? Scrisă cu senina detașare care ne-a tot lipsit și oare cât o să ne mai lipsească încă? Cât o să ne mai lipsească oare o adânc știutoare și necruțător de dreaptă judecată de sine?”. Și urmează, după câteva mici paragrafe, lamentația citată deja mai devreme: „Numai că Domnul dă când voiește el și îi plac muncile pregătitoare, hărnicia probă, lămurirea amănuntelor, dizolvarea preconceptelor. Îi place funcționare normală a unei culturi.” [Creția, 1998: 218]

Creția vorbește și de neputința, de neșansa culturii române de a avea/ de a naște omul providențial, care, asemenea lui Permessicus, să-și dedice viața lui Eminescu, de imposibilitatea dăruirii totale, demne de feroarea dăruirii lui Eminescu. Spune el: „Pentru ca toate principiile și metodele propuse aici în bună cunoștință de cauză să ducă la ceva este nevoie de un spirit director, de un om providențial, cum se nasc din când în când în orice cultură. După cum cititorul va fi observat, n-am numit oameni, n-am invocat instituții, fie ele ministere, academii, institute de cercetare, edituri. Rămână curate aceste pagini de o dezbatere sterilă, de recriminări și de lamentații. N-am să vorbesc nici de criza culturii, nici de amurgul valorilor tradiționale, nici de neobarbarie. Am să evoc doar amintirea unui om: pe aceea a lui Alexandru Rosetti, ca mare senior al literelor românești. Unde mai poate fi găsit un om ca el care să aibă intuiția și discernământul valorilor și al oamenilor, prestigiu și autoritate, un gust desăvârșit, capacitatea de a organiza, de a finanța, de a desăvârși? Unde, că în lume nu e de găsit și mă tem că nici în speranță.” [Creția, 1998: 42] Ce elegie, da! O elegie dublată de o odă închinată exemplarității irepetabile și tocmai de aceea dureroase. Un aer de fatalitatea plutește peste Eminescu și peste cultura română, neînstare să-și administreze ființa. O nouă boală, deci, fatalitatea neputinței, alături de ușurința disprețului pentru înaintași, de ușurința delăsării spre mit, prilejuri pentru Petru Creția de a arăta cum știe să iubească. Or, despre felul cum și despre ce admiră Petru Creția, puțin mai încolo.

Dincolo, însă, de bolile noastre, de reținut motivația lui Petru Creția, care-l implică și-l angajează: „Dar rostul nostru, scriind aici, nu este acela de a face un proces (lumea românească este lumea noastră!) – paranteza aceasta mi se pare emblematică pentru Petru Creția –, mai punând și noi ceva la cântar și depinzând învățămintele cuvenite. În fond, nici beneficiul unei tradiții nu este de lepădat și fără ea n-am fi nici puținul care suntem. Și apoi,

când ți-e cu adevărat drag cineva sau ceva, ți-e drag cu toate scăderile lui, ba parcă și mai mult. Iar dragostea, fiind străină de orice trufie, caută mai mult să îndrepte decât să pedepsească, să laude ce e de lăudat și să uite celelalte ori să le cheme spre un destin mai înalt.” [Creția, 1998: 195] Iar optimismul are în spate un traseu parcurs deja, căci, cu toate erorile, abia azi vizibile, și ce s-a publicat se dovedește a fi „o izbândă a unei culturi să-și depășească îngustimile și prejudecățile desuete” [Creția, 1998: 195]. Chiar și când deplânge faptul că la orizont nu se întrevide vreun cercetător care să se dedice total lui Eminescu, nu se lasă pradă disperării: „Și totuși! Eu trebuie, ca orice om care a asistat la spectacolul istoriei mari, să nu mă înfund în deznădejde. Întotdeauna mai există o șansă care vine din nevăzut, din neștiut, de sus... nu știu. Lumea se înnoiește din nou [...]” [Creția, 2009: 19]. Tocmai pentru că speră în ivirea unei soluții, și nu din narcisism, lecția e spusă până la capăt.

Dar, cum anticipam, Petru Creția e un model și pentru felul de a-și împărtăși admirația, iubirea chiar. Obiectul acestei iubiri e înainte de toate Perpessicius. Și vom cita, pentru că numai astfel poți înțelege intensitatea aprecierii și lumea în care Petru Creția se mișcă. Iată: „În ediția lui Perpessicius se însumează tot ce era de însumat, în ea se abolesc direcțiile sterile, în ea se trece de la eforturi mai mult sau mai puțin nedorite și aproape de fiecare dată divergente la un demers atotcuprinzător și orientat într-o direcție pozitivă. Marele editor și-a făcut singur legi, și-a impus canoane, a întemeiat o metodă și un stil. Știa tot ce se putea ști în vremea lui despre Eminescu. Ca descifrator a fost fără egal, dar știa să se îndoiască și nu s-a ferit niciodată de asteriscul lecțiunilor incerte. Cronologiile și afiliările lui rămân până astăzi temeiul de la care trebuie plecat. Iar ediția pe care i-o datorăm are, mai ales primele trei volume și în ansamblu, un farmec de neregăsit, rod al unui spirit de eleganță ușor vetustă, desfătându-se în propria lui înceată migală, dusă la capăt cu o mână ușoară și neidolatră, cu o feroare discretă, cu o manieră plină de ceremoniile, uneori subtil și zâmbitor ironice, ale vechii politeți. Personajul cu lavalieră, de la o vreme academician, care s-a așezat zi de zi între zece și unu, pe locul lui de la secția de manuscrise a Academiei, timp de treizeci de ani, a fost nu numai un mare traditor, ci și cel mai aristocrat și mai grațios dintre editorii reali și posibili ai lui Eminescu.” [Creția, 1998: 15-16] De fapt, cu câteva pagini mai devreme, Petru Creția preciza: „În toamna anului 1933, la trei decenii după ce Maiorescu depusese la Academia Română manuscrisele poetului și se simțea tot mai acut nevoia unei ediții totodată integrale și științifice a scrierilor lui Eminescu, cultura română a avut un mare noroc: acela că Dumitru Panaitescu-Perpessicius, un om de patruzeci și doi de ani, profesor de liceu și cronicar literar, ispitit de oferta editorului Ciornei de a publica într-un timp scurt o ediție integrală Eminescu, într-un singur volum, în schimbul căreia i se oferea un stipendiu pe șase luni și, la sfârșit, o casă în București, nu s-a ținut de cuvânt. A reziliat contractul, a restituit stipendiul, a renunțat la căsuță și s-a așternut temeinic la lucru, de data aceasta sub auspiciile Fundațiilor Regale, conduse de Alexandru Rosetti.” [Creția, 1998: 6-7] Și după ce se întreabă retoric „de ce n-am recunoaște că, impunătoare și totodată plină de farmec cum e, ediția lui Perpessicius este greoaie”, încât „Greu se descurcă și cei avizați” [Creția, 1998: 25], admirația însoțește ca o umbră obiecțiile. Spune Petru Creția: „Editorul a plecat singur la drum, fără o experiență prealabilă, lipsit de perspectiva de ansamblu a operei eminesciene și ca atare silit să lucreze ca într-o subterană, din aproape în aproape, volum de volum, timp de trei decenii. Cine cunoaște haosul manuscriselor eminesciene nu poate decât să admire fără rezerve izbânda, atâta câtă este, a unei trude solitare duse până la capătul ei. Iar toată dantelăria aceea are o frumusețe în sine, iradiază de emoția unor căutări anevoioase și răbdătoare, a șovăielilor, a soluțiilor fericite, are o senină maiestate și un patos discret. Înseși scăderile pe care le-am

semnalat sunt mișcătoare. Și se simte trecând peste sărbătoreștile pagini umbra anilor și a anotimpurilor, schimbarea vremilor, trecerea vieții.” [Creția, 1998: 26] Admirația nu exclude, însă, analiza critică, abia ea deschizătoare de noi perspective. Așa încât concluzia e următoarea: „Dar de aici până la a ignora, din neinformată pietate sau chiar obscură rezistență la mișcarea înaintea a culturii, datorită de a îndrepta ce e de îndreptat este toată distanța dintre adevărata grijă și nepăsarea crasă față de Eminescu.” [Creția, 1998: 26]

Dar admirația e definitivă. Iată-l, astfel, pe Perpessicius, încă din primele pagini ale cărții: „Perpessicius, ca editor al poeziei, a avut răbdarea și priceperea să dea tuturor acestor greutăți *cea mai bună dezlegare cu putință în orizontul de așteptare al anilor în care a lucrat*, raportat la întreaga tradiție care îl precedase. Până la el nimeni n-ar fi visat că așa ceva ar fi cu putință și nici măcar că ar fi strict necesar. [...] Perpessicius a apărut într-un moment când toate drumurile păreau că se înfundă: a deschis singura cale metodologică legitimă și a mers, ca editor al poeziilor, până la capăt. Iar când a înțeles, după câteva încercări, că anii nu-i mai îngăduie să meargă mai departe, a mai avut energia să revadă ceea ce înfăptuise până atunci, publicând, la Editura Minerva, cele trei volume de *Opere alese* în care a mai adus o seamă de îndreptări sau a acceptat, în măsura în care le considera legitime, îndreptările altora.” [Creția, 1998: 8] Este posibil un elogiu mai curat?

De altfel, despre Perpessicius, ca și despre unii dintre cei pe care îi vom invoca mai încolo, Petru Creția scrie poate cuvintele cele mai calde, mai cuprinzătoare și mai generoase pe care le-a scris vreodată cineva despre ei. După portretele pe care le construiește el, cultura română pare mai bogată. Iată-l pe Maiorescu, care „nu s-a mărginit să-l socotească pe Eminescu drept ceea ce era (anticipând chiar și ce a devenit) și nici să-i asimileze opera până la a o ști pe de rost, ca pe o componentă a vieții sale interioare. Marele îndrumător, un om destul de rece în fața lumii, l-a iubit omeneste pe poet cum pe puțini i-a iubit. Și a trecut peste tot ce-i deosebea, peste tot ce adesea îi opunea. La un asemenea om faptul că, într-un ceas de grea încordare personală și politică, putea scrie în însemnările lui (la 1 iunie 1879) «această simpatie pentru el, poate mai puternică» este documentul unei relații pe care, fiind cum era, n-a mai avut-o cu nimeni altul. Și despre cine altul a mai scris vreodată Maiorescu cum i-a scris surorii sale în seara de vinerea mare 1884: «Când l-am ști pe Eminescu plecat, ajuns cu bine și așezat la Iași, atunci abia îmi voi putea permite să mă gândesc la ale mele [...]. Tare ar vrea el să aibă un pat călduț, într-o cameră a lui, se înțelege alături de cea a unui prieten». // Toate acestea se simt, în adânc, și în ediția de care ne ocupăm acum până și în greșelile ei. Și de fapt a și izbutit, deschizând totodată, pentru urmași, drumul aspru al căutării textului autentic. Examinarea atentă a textului dat de el este cea mai bună introducere în știința editării lui Eminescu. // Rămână exemplară pentru toți elevația, clarviziunea și discreția demersului său, devotata aplicație la obiect, smerenia aristocratică de a sluji, până și în calitate de corector, opera altcuiva, pe care n-au avut-o mulți în istoria culturii, smerenie egală doar cu desăvârșita lipsă de interes personal a gestului. Și apoi detașarea ideală, cristalina luciditate, absența oricăror impure fetișizări și resentimente, asociate mereu și deplin cu căldura ascunsă a unei foarte nobile inimi.” [Creția, 1998: 107-108] E un portret în efigie, exemplar, care se nuanțează cu câteva întrebări și observații interesante [Creția, 1998: 143]. Spune Petru Creția: „nu putem trece mai departe fără a mai spune încă o dată cât îi datorăm lui Maiorescu, primul mare editor al poetului. Și cel care i-a purtat cea mai lucidă, mai atentă, mai devotată și mai stăruitoare grijă, și cât a trăit Eminescu și după aceea, până aproape de propria lui moarte. O grijă în lumina căreia unele ingerințe și unele scăpări apar inerente și neglijabile. Fie ca umbrele lor să se împace acolo unde sunt, adică mai ales în judecata noastră, a celor de azi și a celor de mai târziu.” [Creția, 1998: 195]

Iată-l pe Dimitrie Vatamaniuc a cărui prezență în colectivul de editare a operei lui Eminescu e numită „providențială”: „cunoașterea amănunțită a autorului și a epocii, îndelungata experiență a manuscriselor eminesciene, echilibrul și pătrunderea judecăților sale, tenacitatea și hărnicia lui, o disciplină de fier a muncii zilnice, smerenia cu care accepta soluțiile care veneau din afara ariei sale specifice de competență, capacitatea de a rezista oricăror adversități au făcut din el un coechipier admirabil, iar voința sa neabătută a făcut posibilă ducerea la bun capăt a lucrărilor.” [Creția, 1998: 9]

Să ne amintim cuvintele despre Al. Rosetti, citate ceva mai devreme. Iată-l pe Iorga, admirat, dincolo de toate prejudecățile, vii încă, pentru felul foarte modern în care gândise o ediție Eminescu, iată-l pe Ion Roșu, „unul dintre cei mai valoroși eminescologi ai noștri.” [Creția, 1998: 40], sau pe Negoïtescu, apreciat, cu toată diferența de viziune a ansamblului creației eminesciene, pentru cartea sa „admirabilă, plină de fine analize și de intuiții profunde”; „câte lucruri minunate ne-a spus Negoïtescu plecând de la un postulat fără sprijin nici în texte, nici în psihologia poetului! Și ce desfătare este să-i citești paginile când ai avut de îndurat noienele de considerații inepte sau zănatice ale unei bune părți din literatura eminescologică [Creția, 1998: 52-53], ori iată-l pe Constantin Noica, căruia-i reproșează faptul că a lansat ideea „omului deplin al culturii române”; deși l-a legat de el „ani și ani o pățimașă *discordia concors*”, descoperă la el rădăcinile propriei viziuni editoriale, a aceluia Eminescu *integral*.

E la mijloc complicitate intelectuală, sunt acestea spirite afine? Spirite cu care Petru Creția are comună fervoarea devoțiunii – pe care nu le consideră, însă, intangibile. Și, pentru că iubirea nu exclude amendarea erorilor, a căilor, necesare, fatale uneori, dar greșite, contribuția lor nu devine piatră tombală. Complicitate intelectuală, așadar? Ba chiar mai mult decât atât, căci admirația e dublată de etică, de o conștiință curată. Poate și de aceea nici inaderențele nu sunt violente, ironice, distrugătoare. O undă de regret pătrunde chiar și în cuvintele cu care Petru Creția îi vizează pe câțiva dintre contemporani, un N. Georgescu, care ar încerca, căruia îi invocă *ingenuitatea*, „să determine lucruri de natură onirică” [Creția, 1998: 100]. „Aș putea să par ironic și nu sunt și mi-am vrut mâna ușoară: de tristețe pentru atâta sânge zadarnic, inspirat de malefice constelații.” [Creția, 1998: 103-104]. Altundeva, referindu-se la el, la alții, precizează: „Dar n-aș vrea să fiu duhovnicul lor, pentru că nu-mi plac oamenii pe care îi cuprinde fanatismul scrupulului științific, de care dau rară dovadă tocmai unde soarta spune *nu* [Creția, 1998: 115]. Iar mai târziu, cu regret profund: „Și dacă-ați ști ce sinceră fervoare îl însuflețește pe acest profund onest discipol al lui Pitagora!” [Creția, 1998: 212] În fine, nu cred să se fi scris de multe ori cuvinte mai cuprinzătoare și mai iubitoare despre Perpessicus, Maiorescu, Dimitrie Vatamaniuc, despre Al. Rosetti.

Or, toate acestea constituie, cum se subînțelege c-ar presupune în mod implicit un *testament*, și un autoportret. Petru Creția se definește de câteva ori pe sine, cu mai puțină sau mai multă evidență. Dacă la început își prezintă „scrisorile de acreditare”, la final mărturisește: „Am scris aici ca să depun smerită și dărză mărturie pentru tot ce mai este de făcut. Și să nu mi se ia cuvântul în deșert, cum prea adesea se întâmplă cu priceperea, cu hărnicia și cu cinstea în părțile noastre de lume. // De obicei ești adus de soartă, care e înscrisă în firea ta de ursitoare, să alegi între smerenie și trufie. Având, în disperare de cauză, a scrie un text destinat unor urmași ipotetici, am ales: dar nu între smerenie și trufie, ci între smerenia care este inerentă oricăruia act omenesc (și ca atare nu e un sentiment, ci un dat obiectiv), smerenia de a ști cât voi fi greșit, și nu trufie, ci sentimentul exact al unei competențe câștigate în ani și pe care nu pot să n-o reneg fără să reneg tot ce am făcut și pe toți cei, nu puțini, care m-au acreditat. Nu aici, în spațiul acesta subiectiv și în fond

derizoriu, se află grija mea. Ci în extrema mea dorință, asociată cu o extremă neliniște, de a găsi judecători *pricepuți și drepecți*. Nu pentru înaintașii mei, nu pentru adversarii sau pentru competitorii mei, ci pentru chibzuita, recea, infinit nepărtinitoarea judecată fără de care vom fi pierduți în eternitate. Și nu doar în cazul lui Eminescu.” [Creția, 1998: 201] Iată mesajul esențial pe care Petru Creția dorește să-l lase urmașilor.

Și-acum, să revenim pentru o clipă la chestiunile, nu de detaliu, referitoare la Eminescu, acel Eminescu propus de Perpessicius (de Călinescu implicit), pe care se fundamentează interpretarea lui Negoșescu, acel „Eminescu” pe care Creția îl neagă, pentru a propune o altă imagine și implicit o altă exegeză.

În fapt, premisa de la care Creția pornește este că felul în care Perpessicius a editat opera poetică eminesciană „nu mai corespunde exigențelor actuale” [Creția, 1998: 15], iar disocierea *antum / postum*, legitimată de Perpessicius, „nu este funcțională” [Creția, 1998: 16]; mai mult, ea este „insubzistentă, nefuncțională și chiar dăunătoare” [Creția, 1998: 46], și nu intrăm aici în argumentația care ni se pare de neamendat. Prin urmare, „viitoarea ediție va trebui să cuprindă toate poeziile scrise de Eminescu în ultima versiune existentă a fiecărei poezii și în ordinea cronologică a acestor ultime redactări.” [Creția, 1998: 26] Și Petru Creția vorbește de ultima versiune, căci despre ultima voință a poetului nu se poate vorbi, întrucât orice versiune este o formă tranzitorie. În fapt, „dacă ar fi avut ultima lui vrere de poet într-o ediție definitivă, publicată, cum atâta a vrut, de el însuși, am fi pierdut tezaure de poezie.” [Creția, 1991: 17] Și aici Petru Creția emite ipoteza că, în fond, și dacă ar fi existat, ultima voință a poetului n-ar fi fost decât o garanție a propriei opinii, datate istoric, despre poezie, perfecțiune etc. „În materie de Eminescu, Eminescu nu avea cum fi o instanță critică decisivă, poetul fiind mai mare decât gustul și criteriile lui contingente.” [Creția, 1991: 17] Dincolo de poezia în sine, spectacolul acestei ființe care își angajează luminile și se proiectează în limbaj contează. Iar poemele, frânturile, fragmentele, versurile izolate capătă autonomie din perspectiva structurării în constelații poetice, în câmpuri magnetice, „gravitaționale”. De aceea, reluările, care pot fi considerate versiuni, de genul „Cu luna din valuri de mare / Cu luna din marea de valuri / Din mare cu luna din valuri / Din valuri de mare cu luna” (e cazul extrem acesta, dar tocmai de aceea elocvent) generează următorul comentariu: „Lăitmotivul e mult mai mult decât un joc formal sau o ilustrare descriptivă, este un decor lăuntric al sufletului și al deznădejdiei unei iubiri fără răspuns și fără scăpare, însingurat și pierdut sub un cer devenit întunecat, o dragoste pustie cum nemărginit de pustii sunt întinderile deșerturilor și ale mării și ale morții, sub semnul soartei.” [Creția, 1991: 21]

Așa încât, dacă dorim argumente pentru *modernitatea* lui Eminescu, ele în această zonă trebuie căutate. În paranteză fie zis, am citit câteva încercări, mai ales aparținând unor doctoranzi, de a-l scoate pe Eminescu din câmpul de tensiune al romantismului, asociindu-l modernității. Părerea mea este că referințele ar trebui să vină nu dinspre Hugo Friedrich, cum se întâmplă adesea, ci dinspre Valéry, dinspre meditațiile lui asupra poeziei; orice versiune, chiar forma publicată a *Cimitirului marin*, e tranzitorie, iar poezia nu există decât în act, ca facere, ca proces.

Referindu-se, în fond, la acest nou Eminescu, Petru Creția spune: „Ca și în cazul *Luceafărului* și al constelației sale, în aceste ultime luni ale strălucirii sale (e avută în vedere perioada 1882-iunie 1883, n.n.), Eminescu părea că nu se mai poate opri, că nu-l mai înțărcau nici un orizont. Ultima lui voință, cea definitivă, se afla undeva la infinit, dincolo de biata pătimire omenească.” [Creția, 1998: 50] Formularea explicită, puțin mai temperată, apare în forma următoare: „Și, pentru a trage o încheiere: din punctul de vedere al girului definitiv al autorului, nu putem afirma despre nici una dintre poeziile antume ale lui

Eminescu că n-ar mai fi intervenit asupra ei, fie și în momentul, amânat în veșnicie, al alcătuirii unei ediții de autor definitive.” [Creția, 1998: 51] Acesta e așadar Eminescu: prins în hățușul propriilor obsesii, devorat de un imaginar care structurează o ideatică în continuă efervescentă, posedat de mirajul limbajului care explorează și întemeiază. Poet al ideii? Poet al marilor construcții imaginare și ideatice? Poet determinat ideologic? Vizionar sau reflexiv? În fond, Petru Creția trece peste acel „reflexiv mai peste marginile iertate”, abstras și proiectat în idei, peste acel Eminescu al marilor construcții care ar subscrie nașterea și moartea universului, ba chiar peste plutonicul (din moment ce disocierea antum/postum e nefuncțională) cu care păstrează, oricâte diferențe de ansamblu ar exista, oarecari conexiuni (cu toată eroarea de structură, Negoïtescu identificase un Eminescu abisal), pentru a ajunge la marele liric și la devoratul de limbaj: „Trăia scriind, acesta a fost felul lui de a fi în lume.” [Creția 1998: 35] Prin urmare, texte considerate bruioane, materiale pregătitoare etc., ar trebui să capete autonomie, căci au o existență proprie. Chiar dacă Eminescu însuși le uita, „ele sunt acolo, pe frământate file, trăind o viață a lor, produse ale unui geniu poetic mai fertil decât știa propria conștiință de sine.” [Creția 1998: 17]

Pentru felul lui Petru Creția de a-l înțelege pe Eminescu și pentru acest alt Eminescu, elocventă este descrierea manuscriselor: „Acele hârtii ale lui Eminescu conțin de toate: poezii, fragmente de poezii, versuri răzlețe, piese de teatru, adesea sub formă de fragmente sau de proiecte, texte în proză care pot fi proze literare, fragmente de teatru în proză, ciorne de articole politice, cronici dramatice, note de curs, de lectură, excerpte, conspecte, rezumate, transcrieri, traduceri, ciorne de scrisori expediate, scrisori neexpediate, însemnări filozofice, istorice, lingvistice, filologice, științifice, aforisme, liste bibliografice, însemnări intime de cele mai diferite (orare, liste, mici contabilități personale, jocuri, note de spălătorie). Manuscrisele lui Eminescu, nu trebuie să uităm niciodată asta, au un caracter strict personal, nu sunt destinate nici unui ochi străin și, ca atare, beneficiază de dreptul oricui la a nota ce vrea și cum vrea. A spune că sunt o nebuloasă, un haos sau un labirint este a exprima punctul de vedere al unui intrus care urmărește ceva: editarea ordonată a unei opere literare geniale care altfel ar rămâne așa cum a fost așternută pe hârtie, după niște rosturi pe care scriitorul le știa și intrusul este obligat să le descopere. Cât și cum poate. Oricum, este o fericire că Eminescu a păstrat aproape tot ce a scris. Cât despre legitimitatea intrusului, Dumnezeu să ne judece.” [Creția 1998: 34]

Or, de aici decurge și o încercare de aproximare asupra felului cum scria Eminescu. Spune Petru Creția: „Dacă ne referim numai la partea creativă a scrisului său putem afirma că proceda în două chipuri distincte. La nivelul originar, al trecerii de la sensibilul amorf către expresie și formă, scria extensiv, acoperirea năvalnic și neîngrădit câmpuri cât mai întinse, până la orizont, într-o violență și aparent inexhaustibilă expansiune. Nu părea să caute sau să șovăie vreodată.

Celălalt chip, intensiv, ardent și el, dar ca o asceză, consta în reluarea unuia și aceluiași tipar expresiv, a unuia și aceluiași motiv, și în rescrierea lui încă o dată și încă o dată, până la forme tot mai stăpânite și tot mai decantate. Dar stăruința e atât de mare și acest mod de a opera devine, ca și celălalt, extensiv, actul de asceză se propagă într-o serie teoretic infinită, rigoarea se retrădește în belșug și superfluență. Ce a rămas în acea ladă este sedimentul acestui dublul fel de a fi, de a fi scriind, destinat parcă unei vieți fără capăt, dar mărginit de soartă la atât și nu mai mult cuprins.” [Creția, 1998: 35] Petru Creția are plăcerea descrierii, enumerării, detalierei: „Totul într-o vie, impacientă dezordine, scris pe ce hârtie era la îndemână. Cerneluri negre, cafenii, violete, mai rar roșii, așternute cu penițe de toată mâna în șiruri mai mult mărunte și strânse, suprascrise ori adăugite cu tot felul de creioane [...]” [Creția, 1998: 35] Fascinat de scrisul eminescian, de drama scriitorului, Petru

Creția vorbește despre „O lume a lui, personală, secretă, destinată unei experiențe solitare. Plină de fulgurații și de umbre, de străbateri uluitoare și de ciudate fracturi și stagnări, de stăruințe și renașteri a căror lege interioară uneori se lasă regândită, alteori nu. Un labirint de miraje, ecouri, oglinzi, de uitări și de anamneze, de masive construcții și de parașini, în care și-au lăsat urmele și clipele și eonii, și timpul din lume și celălalt. // Încă din primii ani ai acestui secol o bună parte din viețile câtorva dintre noi s-au petrecut în preajma acestor manuscrise, cum altele ca ele pe lume nu mai sunt” [Creția, 1998: 36].

Așa înțelegem că e posibil un alt final al *Lucașărilor*, pe care Petru Creția îl și citează [Creția, 1998: 135], așa înțelegem opțiunea lui Creția referitoare la posibila intervenție a lui Maiorescu în eliminarea strofelor cunoscute din discursul Demiurgului [Creția, 1998: 129]. În fine, punctul lui de vedere este că „un maxim de texte poetice eminesciene trebuie scoase din statutul de etape conducând la o formă finală și publicate cu statut autonom.” [Creția, 1998: 55] De aici, seria de poeme din *Manuscriptum*, care ar putea fi citite „exclusiv pentru frumusețea lor”, care, din nefericire, n-au intrat în circulație publică, iar ecourile, constată acum Petru Creția, „au fost ca și nule” [Creția 1998: 60]. Eminescu „scria cu fervoare, sub diferite titluri, în diferite direcții lirice sau narrative în cadrul aceluiași poem.” [Creția, 1998: 61] și tocmai de aceea aceste secvențe lirice pot fi citite ca unități de sine stătătoare. Și, prin urmare, după ce își asumă pedepsele ultime („Sunt gata, spune el, să susțin, pe rugurile pe care au fost arși filologii eretici și apostatați [...] – [Creția, 1998: 61], conchide: „Avem deci dreptul și, imperioasă, datoria, altfel pierderea ar fi prea mare, să deslușim noi structuri latente, să asamblăm și să organizăm.” [Creția, 1998: 63]

Concluzia lui Petru Creția? „La fel de îmbelșugat ca Victor Hugo în inspirație și în îndeplinire, Eminescu (n.n.) a fost mai auster decât Mallarmé, alunecând în abisul unor decantări fără soroc. Cum oare ar fi arătat volumul lui de poezii publicat de el însuși? Cu neputință de știut, dar am putea avea mari temeri. Trăind mulți ani în preajma operei sale, am ajuns să mă conving de două lucruri. Că nici o redactare nu i se părea definitivă și că, din ce a așternut în scris în chip spontan, nu-l mai interesa cu vremea decât foarte puțin, până la a nu-și mai aduce aminte, ca pierdut într-un labirint. Să fi trăit un veac, e greu de nădăjduit că și-ar fi publicat opera și ușor de crezut că ar fi sărăcit-o de mari biruințe ale verbului poetic.” [Creția 1998: 260]. Mai mult: „Cum mulți oameni cu bună judecată au înțeles, Eminescu este un poet dificil: nu prin adâncimea ideilor, cât prin densitatea expresiei, a imaginilor și prin vraja pe care o produce melodia versurilor și vraja sa personală care nu arareori te fură de la sens”. De aici, din felul acesta de a înțelege lucrurile, decurge noua viziune a lui Petru Creția asupra poetului. Așa s-ar justifica și o „citire” a poeziei lui prin modernizarea metodelor, invocați fiind Maurois, Bachelard, J.-P. Richard [Creția 1998: 220], citire, interpretare pe care o propune el însuși de câteva ori. Exemplară chiar în acest volum interpretarea, atât de succintă, în fond, făcută de el însuși poemului *Memento Mori*.

De ce cred că e necesar să recitim periodic *Testamentul unui eminescolog*? Pentru că este o carte de căpătâi, angajantă și tulburătoare, pentru iubitorii de poezie, pentru cunoscătorii și îndrăgostiții de Eminescu, pentru noi toți, care mai avem nevoie de repere solide. În *încheierea* cărții sale, Petru Creția nu se lasă pradă, însă, nici unei iluzii. Căci știe: „Evident, poate m-am lăsat pradă unor himere. Poate tot ce-am scris aici este doar ce rămâne, ca visare, cuiva care încheie o tradiție rămasă neîncheiată și destinată să rămână așa. Poate cartea nu este decât o mare corabie cu pânze eșuată în nisipul unui țărnam sau pur și simplu ancorată, cu velele strânse, într-un golf liniștit.” [Creția, 1998: 262].

BIBLIOGRAFIE:

- Creția, 1991: Petru Creția (ed.), „Un nou dar al manuscriselor eminesciene”, în „Manuscriptum”, nr. 1 (82), *Număr special Eminescu. Poezii inedite*, p.10-21.
- Creția, 1998: Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, Humanitas.
- Creția, 2009: Mihaela Helms în dialog cu Petru Creția, „O luptă și pierdută, și câștigată”, în „Contemporanul. Ideea europeană”, anul XX, nr. 6 (687), p. 18-19.
- Eminescu 1994: Mihai Eminescu, *Constelația Luceafărului. Sonetele. Scrisorile*, editate și comentate de Petru Creția, București, Humanitas.